

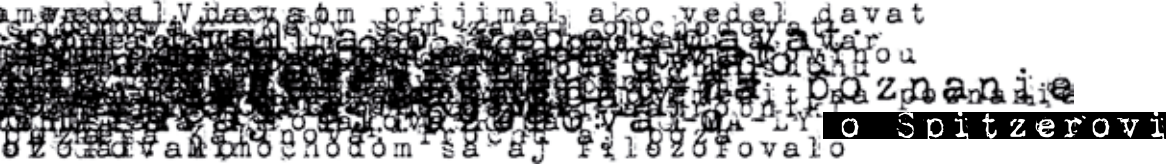
Stanislava Chrobáková- Repar

Po-ma-ly!

Tak teda: v duchu Špitzerovho: PO-MA-LY! sedím a fukám do počítača riadky o tomto mojom veľkom priateľovi. Pred očami mám jeho typický úškrn – toto by ho určite nepotešilo. Bol proti akýmkoľvek pietnym aktom, dodatočnému skladaniu úcty, posmrtným spomínaniam a s nimi, prirodzene, povinným zveličovaniam figúry nešťastníka. Jeho komentár by znel: „Čo mu to už teraz pomôže?! Živých si treba vážiť a ctiť, nie mŕtvych...“

A druhá vec: Áno, obával sa privlastňovania si spomienky naňho, jeho obrazu alebo odkazu nekompetentnými ambicióznymi „chujmi“, ako zvykol občas titulovať. O ľuďoch nemal nijaké ilúzie, hoci k nim bol vždy ústretový. Bol svedkom prekrucovania faktov, pristríhovania myšlienok, „naťahovania“ viet na kopyto už pri „zachovávaní odkazu“ niektorých svojich nebohých priateľov. Ani citové výlevy ich najbližších, dodatočné „intimity zo života hrdinu“ ho nenadchýnali. „Autorizovaných“ vykladačov či vykladačky nemal rád a často ich pristihoval pri osobne motivovaných polopravdách, dokonca nepravdách, ktorými vyzdvihovali najmä vlastnú pozíciu po boku toho, ktorý sa už – ako vravieval – nemohol brániť.

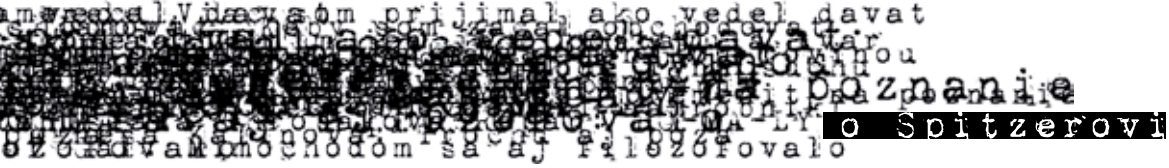
Spoznali sme sa, keď mal sedemdesiat rokov, ja som sa blížila k tridsiatke, v prevratnom roku 1989; objavil sa vtedy na decembrovom spisovateľskom zjazde v PKO a s nami ostatnými, tými nespokojnými, vstúpil do novozaloženej Obce spisovateľov Slovenska, vlastne bol jej spoluzakladateľom. Zrejme som ho zaujala svojimi dlhými vlasmi a „zobákom, ako mi narástol“, pretože sme sa okamžite začali stretávať a spolu snovať všelijaké plány, hodnotiť vývoj – politický, spoločenský aj kultúrny, ale tiež rozvíjať hlboké, citlivé a zároveň

úctivé priateľstvo, ktoré trvalo do konca jeho života. Bohužiaľ, iba tých krátkych päť rokov. Bol nesmierne inšpiratívny partner v diskusiách, ale aj v osobných rozhovoroch, s celou váhou svojej individuálnej skúsenosti za sebou a prečítaných kníh a textov vo svojej hlave; so širokým srdcom a vtipným, ale aj premysleným vyjadrovaním, s vyváženým – ak bolo treba odľahčeným, inokedy zase veľmi zodpovedným pohľadom na svet. Ale patrili k nemu aj frajerina, detské záblesky v jeho duši, nekonečná zvedavosť, ktorou dokázal rozosmiať, chápaivosť a empatia vyvažované iróniou a rudimentárnym humorom, a tiež niečo, čo by bolo možné nazvať „nezbednosťou“, keby nešlo o sedemdesiatročného človeka.

Tento veľmi poučený, a možno práve preto nepoučiteľný „nezbedný stavec“ bol pre mňa v tých rokoch v istom zmysle ľudská kotva – a určite aj pre mnohých iných. Prežívala som ťažké obdobie, keď sa mi rozpadávalo prvé manželstvo, a akosi sme vtedy jeden pre druhého predstavovali „ostrov dôvery“. On mal vo mne pozornú, vnímavú, a najmä nezaťaženú poslucháčku, pred ktorou mohol rozpriadať celý svoj ľudský osud, pretriasať svoje omyly a pochybenia (tomu sa nikdy nevyhýbal), svoje úspechy a odhalenia, preberať životné pravdy, ku ktorým ho priviedla jeho ľudská, profesionálna aj politická tortúra, kritizovať iných a rozoberať, na čom práve sám pracuje. Mohol spomínať, mohol sa rozpínať, mohol byť dokonca aj sentimentálny. Aj ja som sa naňho mohla obracať s rozličnými témami – od politických až po ľudsky intímne. Vždy bol pripravený na debatu, vždy pozorný a prístupný; vlastne neviem, čím som si zaslúžila túto výsadu. Venoval mi – a myslím si, že rád – veľa svojho drahocenného času, jeden druhému sme si volávali a dohadovali si schôdzky. Stál pri mne v mojich ľudsky najťažších okamihoch, akoby sme sa poznali oddávna, dodával mi sebavedomie a prejavoval podporu – od duševnej až po finančnú výpomoc – v období vnútorného i vonkajšieho zneistenia. Samozrejme, že pri tom dokázal byť veľmi galantný a že som bola, aspoň troška, aj súčasťou jeho celoživotných mužsko-ženských výskumov. Prepátravanie neznámych svetadielov k nemu patrilo tak ako k iným dýchanie. Zároveň však bol hrdý na svoju rodinu, predstavil ma všetkým jej členom, a dovolil mi dotýkať sa jeho kníh, listovať v jeho archívnych materiáloch a rukopisoch, ktoré si veľmi starostlivo ukladal a opatroval, aj ako svoju budúcu pozostalosť. Rovnako starostlivo ju, ešte za života, zveril svojmu dáv nemu priateľovi Ivanovi Kamencovi – s ním aj mnohými inými, napríklad Almou Münzovou, ma takisto zoznámil. Áno, svoje biologické hodiny si uvedomoval, ale nepodliehal im. Mal vnútornú silu, ktorou prevyšoval slabosti svojho tela. V otázke svojho intelektuálneho či duchovného odkazu však neimprovizoval, naopak, pracoval na ňom veľmi usilovne. Dalo by sa povedať: zžíval sa s ním už v čase, keď bol ešte tu, medzi nami.

Mal vnútornú silu, ktorou prevyšoval slabosti svojho tela. V otázke svojho intelektuálneho či duchovného odkazu však neimprovizoval, naopak, pracoval na ňom veľmi usilovne.

Ľudí sa usiloval pozeráť komplexne, čo mnohým jeho disidentským kamarátom chýbalo a chýba dodnes. Obzvlášť cenné, čo ma na ňom ako partnerovi do diskusie priťahovalo, bolo, že hoci mal v hlavných súradniciach dejinného príbehu (tiež toho československého) jasno, vždy v ňom ponechával priestor pre ambivalentnosť historických kontextov, intertextov a podtextov, pre subtílnu a – z pohľadu vždy prítomného „Najvyššieho Dozorca“ – nepatričnú motiváciu, ktoré robia život človeka zraniteľným, neuchopiteľným, poetickým, bláznivým, vzdorujúcim, skrátka ľudským.

Vidím ho v lodenici pri Dunaji, kde sme spolu varili guláš pre obcujúcich spisovateľov (z novozaloženej OSS); inokedy v lodenicovom bare v rozhovore s kamarátmi vodákmi – jednoznačne bol ich kapitánom; pri obracaní borovičiek s priateľmi mladšími o dve až tri generácie; prechádzkach mestom, ktoré k nemu prehováralo „živou“ rečou – poznal jeho ľudí, historiky i histórie; na výletoch do rusoveckej Gerulaty – vodil tam zahraničné návštevy, neraz aj moje, antické dejiny ho fascinovali; počas rozhovoru (metaforicky výstražného) s budúcim premiérom vlády, ale aj klebetiaceho s trhovkyňami na Žilinskej o najlepšej kyslej kapuste v Bratislave... Mal zmysel pre ľudské túžby, dokonca aj tie (seba)zničujúce, a ľudia mu preto dôverovali a obracali sa naňho.

V istom zmysle bol kompletný. Bol „svorkou“ v rozdelenom svete – nie vlčou, ale tou striebornou, tepanou, ktorá drží účes pohromade.

Vo svojich textoch bol však asketickejší, sofistikovanejší, v esejach sa mohol naplno prejavíť jeho ideál osvieteného vládcu, ktorý prijal za svoj a z tejto pozície aj písal... a prednášal... a učil. A aj keď obhajoval princípy demokracie, ľudských práv a slobôd, demokraciu v destabilizovanom a demoralizovanom prostredí postkomunizmu videl ako rizikové a neľahké podujatie – čo sa nakoniec potvrdilo. Vlastne bol bratislavský Sokrates: do mesta chodil ako na Agoru, zanechávajúc impulzy a stopy v mysliach spoločesedujúcich. Bol jedným z tých, ktorí boli presvedčení, že kultúra má byť nad politikou a nie naopak, a veľmi rýchlo odhadol, kam smeruje nová politická rivalita. Myslím si, že mu to na chuti do života veľmi nepridalo.

Neskôr som ho osobne zoznámila s Paľkom Lukáčom; sadli si – aj to bol Ďurov výraz – ako „riť na šerbel“. Dvaja zanietení historici, jeden ustavične hľadajúci „figúru otca“, druhý „syna“, večne mali čo spolu rozoberať a o čom sa prieť, aj keď toho, v čom sa zhodovali, bolo oveľa viac. Od začiatku nášho stretávania sa v trojici sme uvažovali o nahrávaní rozhovorov: Ďuro bol živá pamäť rozporuplného dvadsiateho storočia a jeho čas – bol si toho vedomý – sa krátil. Žiaľ, neskoro sme sa toho chytili. Ostalo iba pri niekoľkých sedeniach a zopár nahrávkach; úmysel bol oveľa veľkorysejší, mala to byť skôr kniha ako rozhovor pre časopis.

Ivan Kamenecov, Viac som prijímal, ako
Miroslav Kamenecov, Viac som prijímal, ako
eFavie, Kamenecov, Viac som prijímal, ako
Stanislav Kamenecov, Viac som prijímal, ako
Fedot, Gáľa, Mimočlovdom, sa, aj, Fraeb

Jeho nemocničná izba vyzerala ako hotel, striedali sa v nej delegácie a osobní priatelia. V Podunajských Biskupiciach som ho navštívila iba raz, nechcela som ho vystavovať zbytočným skúškam. Porazenecké nálady som uňho nepoznala, a ak aj nejaké boli, zvykol ich prekonávať šibeničným humorom. Navyše, sama som sa bála. Bála som sa presne toho, čo sa neskôr aj stalo: izba bola plná ľudí, dôležitých mužov a osobností verejného života. Niektoré veci ostali nevy povedané – asi to tak musí byť. Deň jeho smrti a deň pohrebu boli pre mňa malým zemetrasením, hoci v poslednom čase sme sa už tak často nestretávali. Ja som dokončovala aspirantúru, venovala sa svojmu výskumu a zarábaniu peňazí pre jednorodičovskú rodinu, uňho, silného fajčiara, sa začali problémy so zdravím a svoj vymedzený čas venoval činnosti „politického poradcu“ a písaniu. Nehovorím o tom často, ale mala som ho naozaj rada. V istom zmysle bol *kompletný*. Bol „svorkou“ v rozdelenom svete – nie vlčou, ale tou striebornou, tepanou, ktorá drží účes pohromade. Ak je nenahraditeľný, tak práve týmto: mnohé osobnosti dnes ľudí a ich svety skôr rozdeľujú, než spájajú. Ďura si pre seba asociujem s bohatstvom, ktoré sa mi – celkom prirodzene a nezištne – ponúкло v tých (po)revolučných dňoch. Ak by som chcela svoje spomínanie ukončiť v jeho duchu, tak možno poznámkou: „Človek by mal na ceste životom spoznávať iba ľudí múdrejších od seba!“
Spoznávať a nosiť hlboko v sebe... nie iným na očiach.

(Lublana, december 2009)

Potulky starou Bratislavou (archív Z. Szatmáry)